

ПРОБЛЕМИ ВЧИНКУ ЕВТАНАЗІЇ В МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Міждержавні загрози, руйнівні характеристики західної цивілізації, загострюють девальвацію традиційних моральних основ в Україні. Кризові стани в сучасному просторі сприяють перцепції цих деструктивних тенденцій, що, як наслідок, інспірує безладне переосмислення багатьох вікових здобутків морального прогресу, у тому числі питання цінності людського життя і права ним розпоряджатися. Головним і фундаментальним правом людини є право на життя. Проте, поряд наявне право розпоряджатися своїм життям, що тлумачиться як можливість піддавати його значному ризику або навіть приймати рішення про припинення життя, що і породжує багато дискусій. Як відомо, вбивство визнається насильницьким злочином. Насильство характеризується як протиправний вплив на тіло або психіку людини всупереч її волі з метою спричинення фізичної або психічної шкоди. Практиці відомі непоодинокі випадки умисного спричинення смерті за відсутності ознак насильства. Одним із таких випадків є спричинення смерті іншої людини на її прохання із співчуття до неї, викликаного тяжкими фізичними чи психічними стражданнями цієї людини. Основними формами реалізації права на смерть вважають суїцид, евтаназію, смертельний ризик тощо [3]. Розглянемо евтаназію як діяння, яке свідомо й умисно вчиняється медичним працівником за неодноразовим і категоричним проханням невиліковно хворого з метою припинення фізичних страждань, що має результатом смерть пацієнта. Постає питання про те, наскільки, якою мірою й у якому сенсі людина є суб'єктом власного вчинку.

У багатьох країнах світу зараз існує тенденція щодо легалізації можливості застосування евтаназії. Серед таких країн можемо виділити Нідерланди, Бельгію, Фінляндію, Швецію та ін. Саме право на життя чи на смерть уже протягом багатьох років є предметом для обговорення юристів, психологів і медиків, суспільного загалу в цілому. Окремі напрацювання щодо евтаназії знайшли відображення у наукових працях В. Ворони, О. Довбуша, О. Івченко, А. Малька, А. Савченко та ін. За кордоном проблемі евтаназії присвятили свої дослідження Ф. Бекон, Р. Льовассер, Дж. Прадель, Дж. Реалі, Дж. Рейгелс, Ф. Фут, Р. Фрідландер, Д. Шанкер та ін.

У вітчизняній психологічній науці вчинків (життя, смерть і безсмертя, провина і каяття, катарсис, життєвий і творчий шлях, пошук смислу) спосіб життєдіяльності людини досліджували М. Бахтін, І. Бех, Л. Божович, М. Боришевський, Л. Виготський, Г. Гумницький, М. Гусельцева, П. М'ясоїд, В. Роменець, С. Рубінштейн, В. Татенко, Т. Титаренко, О. Скрипченко, Є. Суботський, Є. Сурков, А. В. Фурман, О. Фурман.

Деякі автори, як-от: В. Акопов, С. Довбуш, К. Белей, А. Ріффель, виділяють в складі суб'єктивного права на життя правомірність розпоряджатися своїм життям, у т. ч. вибір часу, місця і умов його припинення.

То що є евтаназія – милосердя чи злочин? Який мотив спонукає людей іти на цей вчинок?

Є. М. Сурков, В. В. Фадєєв підкресливали, що вчинок є свідомою дією, яка пов'язана з моральною самосвідомістю особистості. Учинок перш за все залежний від ставлення людини до оточення, знайомих і незнайомих, до суспільства, природи, до самого себе як активного суб'єкта. Спонування як особиста властивість індивіда знаходиться у центрі концепції І. Д. Беґа при визначенні ним вчинку: «Вчинок – це і є певна спонука, особистісна властивість, як мотиву в дії, це дійове особистісне самовираження суб'єкта» [1, с. 247]. Вчинки морально розвиненої особистості – завжди результат вільного вибору, і тому вона хибує ризиком помилитися та одержати несхвальну оцінку навколишніх. Учинки, котрі мотивуються різними зовнішніми підкріпленнями (заохоченням чи покаранням), не становлять сутнісних характеристик морально розвиненої особистості. Перші зміцнюють людську владу, пробуджують самостійність та почуття відповідальності, прискорюють формування і перевіряють на життєспроможність уже існуючі внутрішні моральні інстанції, на відміну від орієнтації на готові правила, дотримання яких забезпечується зовнішнім контролем. Підкреслимо лише, що самостійність і здатність до ризику не є самодостатніми умовами для формування моральності людини. Вчинок – це завжди соціально оцінюваний акт поведінки, що пробуджується усвідомленими мотивами. На відміну від імпульсивних дій, він здійснюється відповідно до прийнятого наміру, становить ту дію, що підпорядкована мотивам і меті діяльності. В ньому, власне, виявляється особистість, її провідні потреби, ставлення до навколишньої дійсності, характерологічні, темпераментальні властивості тощо. У вчинку викристалізуються такі особистісні риси, як наполегливість, лицемірство, відвертість, замкнутість та ін.

Прощання із життям, із людиною, що жила поруч, завжди має трагічний смисл незалежно від будь-яких раціоналізацій і психозахисних побудов. Саме так, невблаганно і незворотно трагічно, заявляє про себе передостання ситуація життя як вчинку, що логічно приходить на зміну етапу післядії. Вчинок самозвітування трансформується у вчинок умирання. Одкровення неминучості переходу у нежиття, відчуття подиху смерті – одне з найбільш гострих психологічних випробувань, особливо для людини, яка в своєму віці ще не втратила душевної сензитивності, що знову ж таки вимагає підвестися до рівня вчинковості. Але здійснити вчинок умирання зовсім не означає «чіплятися» за життя, хоч це є природним для всього живого. Людина, відчуваючи, що незворотно втрачає свої сутнісні ознаки, здатність до духотворення, особистісного розвитку, може знецінити для себе власне життя в його біологічній формі. Це є вчинковий акт, здійснюючи який, людина не дозволяє собі деградувати на нижчі рівні існування живого.

У звичайному стані кожна людина хоче жити довго і щасливо, відкидаючи думки про смерть. І смерть не така вже й страшна, якщо міркувати за Епікуром, який заспокоював живих тим, що коли вони існують, то смерті ще немає, а коли вона приходить, то їх уже немає. Але одна справа померти природно, з почуттям виконаного перед усім світом обов'язку або ж коли трагічний випадок враз обірве життя, і зовсім інша – це умирання внаслідок тяжкої невиліковної мученицької хвороби. В контексті біоетики визнається право кожної людини на неповторність та первинну цінність власного життя та смерті, виявлення волі незалежної унікальної особистості. І трагедія сучасного суспільства полягає в тому, що в хворому перестають бачити людину, з якою можна спілкуватися на

рівних. На нього починають дивитися як на нещасливого, котрого треба шкодувати, опікувати, оберігати від новин, щоб хворий не хвилювався, але при цьому забувають про головне – про його внутрішній світ і його особистість.

І якби суспільство більше вникало б у те, чим живе умираючий, питання про евтаназію не ставилось би, позаяк стало б зрозуміло, що саме в останні дні життя людина переживає хоча дуже страшний, але дивний час. Коли в людини залишається зовсім небагато часу на землі, коли сили зникають з кожним днем, а фізичні страждання збільшуються, вона на очах стає іншою, парадоксально виростаючи зі своїх слабкостей і переборюючи ту стіну, якою вона, здавалося, уже назавжди була обмежена у своєму розвитку» [2]. Закріплена нормами права можливість евтаназії може безпосередньо вплинути на суспільну свідомість, оскільки з точки зору суспільної психології, усе узаконене вважається таким, що заохочується державою. Евтаназія, як форма медичної практики, може спричинити деморалізуючу дію на величезну масу хворих і на медперсонал.

Підсумовуючи вищенаведене щодо евтаназії, можемо сказати, що заборона евтаназії не може розглядатися як порушення права на життя. Адже евтаназія як право на смерть суперечить праву на життя, оскільки воно невід'ємне. І не може розцінюватися як вчинок милосердя до людини, яка страждає.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. *Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтовний підхід: теоретико-технологічні засади* / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.

2. *Біотичні проблеми життя, вмирання, реанімації та смерті.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://intranet.tdmi.edu.ua/data/kafedra/internal/distance/lectures_stud/.htm

3. Запорожченко А. А. *Эвтаназия и близкие к ней формы ухода из жизни: сравнительный аспект*// *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : «Юридичні науки».* – 2013. – № 2. – Т. 26 (65). – С. 98 – 108.

УДК 37.013.42 – 364.048.6

Крупник З. І.

*к. пед. н., доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет*

СУТНІСТЬ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

На сьогодні Україна перебуває у надто складних умовах (військові події на Сході, погіршення економічної ситуації, значна соціальна напруга), які суттєво ускладнюють можливості реалізації соціальної політики та формують поле невизначеності. Реформи соціальної сфери ускладнюються